

Local Identity to Cultural Tourism Management of Mon Community, Ban Nong Du and Ban Bor Kaw, Ban Ruan Subdistrict, Pasang District, Lamphum Province

Chanitha Jaipeng¹

Received: 08/09/2023, Revised: 16/05/2024, Accepted: 20/05/2024

Abstract

This academic article aims to present local identity and cultural tourism management of Mon Community, Ban Nong Du and Ban Bor Kaw, Ban Ruan Subdistrict, Pasang District, Lamphum Province. Due to the current society is more aware of the importance of arts, culture, festivals, and local cultural heritage. The awareness of culture together with the cultural diversity of each area is the origin of the development of cultural tourist attractions. As can be seen, cultural tourism has become the center of the tourism industry in many countries, which has tried to develop cultural tourism in their own country. In addition to cultural tourism being able to generate income for the country and leading to economic development both at the national and regional levels, cultural tourism is also an important tool for maintaining the cultural heritage

Keywords: Local Identity; cultural tourism management; Mon Community, Ban Nong Du and Ban Bor Kaw

¹ Lecturer in the Department of Tourism and Hospitality Management, Multidisciplinary College, Christian University

*Corresponding Author E-mail:peeup@hotmail.com

อัตลักษณ์ท้องถิ่นกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนมอญบ้านหนองดู่-บ้าน บ่อควา ตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

ชนิษฐา ใจเป็ง¹

วันรับบทความ: 08/09/2566, วันแก้ไขบทความ: 16/05/2567, วันตอบรับบทความ: 20/05/2567

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งนำเสนออัตลักษณ์ท้องถิ่นกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนมอญบ้านหนองดู่-บ้านบ่อควา ตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน สืบเนื่องจากสังคมในปัจจุบันมีความตระหนักถึงความสำคัญของศิลปะ วัฒนธรรม เทศกาลรวมถึงมรดกทางวัฒนธรรมพื้นบ้านมากขึ้น ทั้งนี้การตื่นตัวต่อวัฒนธรรมประกอบกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมของในแต่ละพื้นที่เป็นจุดกำเนิดของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังจะเห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้กลายเป็นศูนย์กลางของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในอีกหลายๆ ประเทศ ซึ่งได้พยายามที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเทศของตนเอง นอกจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะสามารถหารายได้เข้าสู่ประเทศและนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจทั้งระดับประเทศและระดับภูมิภาคแล้วการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสืบทอดวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป

คำสำคัญ: อัตลักษณ์ท้องถิ่น; การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม; ชุมชนมอญบ้านหนองดู่-บ้านบ่อควา

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการท่องเที่ยวและบริการ คณะสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยคริสเตียน

*Corresponding Author E-mail: peeup@hotmail.com

บทนำ

สังคมไทยกำลังอยู่ท่ามกลางของกระแสโลกาภิวัตน์พร้อมกับกระแสระบบทุนนิยมที่วัฒนธรรมอันหลากหลายกำลังถูกหล่อหลอมให้เป็นหนึ่งเดียว ทำให้เกิดกระแสความสนใจและให้ความสำคัญต่อวัฒนธรรมรัฐบาลจึงมีนโยบายส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นรื้อฟื้น และอนุรักษ์วัฒนธรรมของตน อันเนื่องมาจากผลกระทบด้านวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นที่เกิดขึ้นจากกระแสโลกาภิวัตน์ และระบบทุนนิยมที่เข้ามาพร้อมกับกระแสดังกล่าว ทำให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทยเติบโตมากขึ้น รัฐจึงได้เริ่มเข้ามาส่งเสริมการอนุรักษ์ และฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างจริงจัง ส่วนหนึ่งก็เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ขณะเดียวกันก็เพื่อรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นต่างๆ รัฐจึงมีนโยบายให้ชุมชนท้องถิ่นมีการอนุรักษ์ ฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน (Wetchawong, D., 2011) การสร้างอัตลักษณ์เฉพาะตัวของท้องถิ่นเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างตัวตนของชุมชนให้มีลักษณะเด่นเฉพาะตัวเกิดความแปลกใหม่ที่ควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็ว ซึ่งอยู่ในรูปแบบของวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ศิลปะ วัฒนธรรม และสินค้าวัฒนธรรม เป็นการสร้างความภาคภูมิใจให้แก่คนในชุมชนให้รู้สึกหวงแหนมีความเป็นเจ้าของชุมชน โดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและความมีอัตลักษณ์ท้องถิ่นมาสร้างมูลค่าเพื่อให้เกิดรายได้

ในอดีตที่ผ่านมา ภาครัฐได้มุ่งเน้นการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจเพียงด้านเดียวโดยขาดความระมัดระวังส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลายลงอย่างรวดเร็วจนขาดความสมดุล มีผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนจนเห็นได้อย่างชัดเจนในปัจจุบัน รัฐบาลจึงให้ความสำคัญกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก โดยได้มีการกำหนดไว้ในแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2580) ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้น้อมนำศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยยึดหลัก 3 ประการ คือ “มีความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน” มาเป็นหลักในการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ที่ยึด “หลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง” และยึด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” มุ่งสร้างคุณภาพชีวิตและสุขภาวะที่ดีสำหรับคนไทย รวมถึงการสร้างคนให้ใช้ประโยชน์และอยู่กับสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูล อนุรักษ์ ฟื้นฟู ใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม (Office of the Secretary of the National Strategy Committee, 2018)

ปัจจุบันการท่องเที่ยวส่วนใหญ่มุ่งเน้นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีคุณภาพยั่งยืน เนื่องด้วยเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น และเพื่อเป็นการส่งเสริมจิตสำนึกการอนุรักษ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้ทรงคุณค่าและสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมให้ยั่งยืนที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นภายใต้ขีดความสามารถของทรัพยากรธรรมชาติที่จะรองรับได้ และตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในชุมชนที่มีต่อขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมต่อกระบวนการท่องเที่ยวอีกทั้งประชาชนทุกส่วนต้องได้รับผลประโยชน์ที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคกัน รวมถึงมีการจัดการทรัพยากรเพื่อสนองความ

ต้องการของประชาชนทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในขณะที่ยังสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้นไว้ได้ (Veeraporn Rodtadsana, 2014)

อัตลักษณ์ชุมชน เป็นลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ก่อตัวขึ้นมา ณ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งนั้นได้ถูกนำมาใช้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ทำให้นักท่องเที่ยวสนใจที่จะมาท่องเที่ยวในชุมชนนั้น ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนภายใต้ขีดความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตนำไปสู่การพัฒนาในด้านต่าง ๆ ให้มีความโดดเด่น น่าสนใจ อันเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัวที่สามารถบ่งบอกความเป็นตัวตนของชุมชน เกิดการพัฒนาควบคู่ไปกับการคำนึงถึงรากเหง้าทางวัฒนธรรม ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวเกิดการจดจำและเกิดความประทับใจ และทำให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นมีจุดขายที่ไม่เหมือนใคร (Intira Pongnak, 2014)

จังหวัดลำพูนเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน มีความหลากหลายของชาติพันธุ์และแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะกลุ่มคนมอญ (เม็ง) ที่เข้ามาอยู่ในจังหวัดลำพูนนั้นมีการสันนิษฐานว่าเข้ามาอาศัยในจังหวัดลำพูนเมื่อราวศตวรรษที่ 16 พร้อมกับการกำเนิดของพระนางจามเทวี โดยในปัจจุบันยังปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีที่วัดเกาะกลาง ตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน และเป็นคนมอญกลุ่มสุดท้ายที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในแถบจังหวัดภาคเหนือตอนบน และยังคงรักษาวัฒนธรรม ประเพณี รวมถึงสำเนียงเสียงภาษามอญ ไว้อย่างเข้มแข็ง และคงความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง (Jaturong Dachawong, Samnao Muenjaem, Chakparun Wichaakkharawit, 2023) ชุมชนมอญในพื้นที่จังหวัดลำพูน มี 2 หมู่บ้าน ได้แก่ หนองดู่ และบ่อควา เดิมเป็นหมู่บ้านเดียวกันแต่ถูกแบ่งออกเป็น 2 หมู่บ้าน มีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง เป็นผู้คอยประสานให้ชาวมอญในชุมชนทั้ง 2 หมู่บ้าน ให้มีความรักใคร่ สามัคคีและประสานงานให้เกิดการทำกิจกรรมร่วมกันโดยตลอด ชาวบ้านหนองดู่-บ่อควา นับถือศาสนาพุทธนิกายธรรมยุติก มีการไปทำบุญในวันพระ ทำบุญตามประเพณีเข้าพรรษา ออกพรรษา ทำบุญเดือนยี่เป็ง ทำบุญตานข้าวใหม่ วันสงกรานต์ วันขึ้นปีใหม่ และบุญสงเคราะห์ทั่วไป ทำบุญตานกหวายสาก แห่ไม้ค้ำสะหลี ทำบุญเสื่อบ้าน ดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ในวันสงกรานต์ (ปีใหม่เมือง) และการดำหัวผู้นำชุมชน

กระบวนการเป็นการสืบค้นประวัติศาสตร์ชุมชน วัฒนธรรมประเพณี ฮีตฮอยที่ดั้งเดิมของชาวบ้านในชุมชน จะส่งผลให้เด็กและเยาวชน รวมถึงสมาชิกในชุมชนได้เกิดความตระหนัก เห็นคุณค่า ให้ความสำคัญและรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนมอญบ้านหนองดู่-บ่อควา ให้คงอยู่คู่กับชุมชนชาวมอญไม่ให้เกิดหายไปกับวัฒนธรรมสมัยใหม่ ผนวกกับนโยบายของรัฐบาลในการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และกระจายรายได้ สู่ประชาชนทุกภาคส่วน โดยทำให้การท่องเที่ยวเป็นแหล่งเพิ่มรายได้ และกระจายรายได้แก่ประเทศ รวมถึงพัฒนาการท่องเที่ยวในภูมิภาคโดยเฉพาะพื้นที่ในเมืองและชนบท และสร้างประโยชน์แก่ธุรกิจใต้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง ให้เกิดการพัฒนาย่างยั่งยืนโดยมุ่งเน้นการส่งเสริมความยั่งยืนของการอนุรักษ์วัฒนธรรมและการเชิดชูอัตลักษณ์ของประเทศไทย และภูมิปัญญาท้องถิ่น และมุ่งเน้น

การดูแลรักษาสีงแวดล้อม และการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม ดังนั้น จึงควรเร่งหาแนวทางเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่เป็นองค์รวมอย่างเป็นรูปธรรม รวมทั้ง มีการบริหารจัดการที่ดี ทั้งในด้านกระบวนการทางด้านทรัพยากรทางวัฒนธรรม องค์กรชุมชน การเรียนรู้ และกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ที่จะสามารถพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรมไปในทางที่ดีขึ้น ตลอดจนการรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมถิ่นนั้นๆ รวมถึงการรักษาระบบนิเวศและสีงแวดล้อมเพื่อให้เกิดการพัฒนาทางการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนต่อไป

อัตลักษณ์ท้องถิ่น

แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ (Identity)

อัตลักษณ์ (Identity) หมายถึง คุณลักษณะเฉพาะตัวซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ของลักษณะเฉพาะบุคคล สังคม ชุมชน หรือประเทศนั้น ๆ อาจรวมถึงเชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรมท้องถิ่นและศาสนา ฯลฯ ซึ่งมีคุณลักษณะที่ไม่ทั่วไป หรือสากลกับสังคมอื่น ๆ หรือเป็นลักษณะที่ไม่เหมือนกับของคนอื่น ๆ (Apinya Fuengfuengsakul, 2003)

Chonthicha Malahom (2012) กล่าวว่า อัตลักษณ์ชุมชน หมายถึง รากเหง้าหรือวัฒนธรรมทางสังคมที่ถูกหล่อให้เกิดขึ้นมาและใช้ในการยึดเป็นภูมิปัญญา ขนบธรรมเนียมประเพณีในการปฏิบัติในสังคมนั้น ๆ ซึ่งมีความโดดเด่น หรือความแตกต่างกับขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมในสังคมอื่นๆ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะกลุ่มชุมชน

Prasit Leepreecha (2004) ได้กล่าวถึง ความหมายของอัตลักษณ์ (Identity) ว่ามีรากศัพท์มาจากภาษาละติน คือ Identitas เดิมใช้คำว่า Idem ซึ่งหมายความว่า เหมือนกัน (The same) อย่างไรก็ตามโดยพื้นฐานภาษาอังกฤษแล้ว อัตลักษณ์มีความหมายสองนัยยะด้วยกัน คือ ความหมายเหมือนและความเป็นลักษณะเฉพาะที่แตกต่างออกไป นั่นคือการตีความหมายเหมือนกันบนพื้นฐานของความสัมพันธ์ และการเปรียบเทียบกันระหว่างคนหรือสิ่งของในสองแง่มุมมอง คือ ความคล้ายคลึงและความแตกต่าง นอกจากนั้นแล้ว Jenkins ยังชี้ให้เห็นว่าอัตลักษณ์มิใช่เป็นสิ่งที่มียู่แล้วในตัวของมันเอง หรือกำเนิดขึ้นมาพร้อมคน หรือสิ่งของ แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและมีลักษณะความเป็นพลวัตอยู่ตลอดเวลาซึ่งสอดคล้องกับการให้ ความหมายของ Berger and Luckmann (1967) ที่ว่าอัตลักษณ์ถูกสร้างขึ้นโดยกระบวนการทางสังคม ครั้นเมื่อตกผลึกแล้วอาจมีความคงที่ปรับเปลี่ยนรูปแบบไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นหลัก อีกนัยหนึ่ง อัตลักษณ์เป็นเรื่องของความเข้าใจและการรับรู้ที่เราเป็นใครและคนอื่นเป็นใคร นั่นคือเป็นการก่อกำเนิดขึ้นและดำรงอยู่ว่าเรารู้เกี่ยวกับตัวเราเองอย่างไร และคนอื่นรับรู้เราอย่างไรโดยมีกระบวนการทางสังคม ในการสร้างและสืบทอดอัตลักษณ์ ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับบริบทของความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีต่อคนหรือกลุ่มอื่นๆ ด้วย อัตลักษณ์ (Identity) แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ อัตลักษณ์ระดับปัจเจก (Individual Identity) และอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่ม (Collective Identity) ในระดับปัจเจกบุคคลหนึ่งอาจมีหลายอัตลักษณ์อยู่ในตัวเอง ในขณะที่อัตลักษณ์ร่วม

ก่อให้เกิดความสงบอยู่ร่วมกันของกลุ่มชน และไม่สามารถแยกออกจากการกระทำ หรือละทิ้งสถานภาพของปัจเจกในกลุ่มได้ สอดคล้องกับ Apinya Fuengfuengsakul (2003) ที่กล่าวว่า ประเภทของอัตลักษณ์ มี 2 ระดับ คือ อัตลักษณ์บุคคล (Personnel Identity) และอัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) รวมถึง Erving Goffman, (1963) นักสังคมวิทยา ได้แบ่งอัตลักษณ์ออกเป็น 2 ประเภทและอธิบายลักษณะความแตกต่างและความเหมือนกันไว้ ดังนี้ (Chinoros Thinwilaisakul, 2011) 1) อัตลักษณ์ส่วนบุคคล (Personal Identity) คือ ภาพของปัจเจกในสายตาคนอื่น ในฐานะที่เป็นบุคคลที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยสังคมจะมีวิธีการระบุอัตลักษณ์ส่วนบุคคลแตกต่างกันไป ในขณะที่ Littlejohn, S. & Foss, K., (2008) อธิบายว่าอัตลักษณ์ส่วนบุคคลคือลักษณะเฉพาะของบุคคล ที่เกิดขึ้นจากการมองตนเอง และเกิดขึ้นจากเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์กับคนในครอบครัว ในช่วงเริ่มแรกของชีวิตและจากสังคม 2) อัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) ของบุคคล คือ สถานภาพทางสังคม เช่น อาชีพ ชนชั้น เพศ ชาติพันธุ์ หรือศาสนาที่ปัจเจกบุคคลนั้นสังกัดอยู่ สังคมจะมีความคาดหวังหรือเรียกร่องว่า ปัจเจกบุคคลในวัย เพศ ชนชั้นนั้นๆ ควรวางตนอย่างไร

Edward T. Hall (Cited in Sirinath Pinthongphan, 2003) เสนอว่าวัฒนธรรมก่อให้เกิดอัตลักษณ์ ทำให้เราแตกต่างจากคนกลุ่มอื่นๆ โดยแบ่งวิธีการเรียนรู้ที่ทำให้ทราบถึงความแตกต่างไว้ 10 กลุ่มคือ 1) ระบบการสื่อสารและภาษา 2) ลักษณะท่าทางและการแต่งกาย 3) อาหารและนิสัยการบริโภค 4) เวลาและความสำนึก 5) การตอบแทนและการทักทาย 6) ความสัมพันธ์ 7) ค่านิยมและบรรทัดฐาน 8) ความรู้สึกเป็นตัวเองและระยะห่าง 9) การพัฒนาด้านจิตใจและการเรียนรู้ 10) ความเชื่อและทัศนคติ

ในขณะที่ Hall, S., & Du Gay, (1996) อธิบายลักษณะของอัตลักษณ์ว่า ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติหรือเกิดขึ้นลอยๆ แต่ก่อรูปขึ้นมาภายในวัฒนธรรม ณ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง โดยที่วัฒนธรรมก็เป็นสิ่งถูกประกอบสร้างทางสังคม (Social Construct) และไม่ใช่สิ่งที่หยุดนิ่งตายตัว หากแต่เป็นวงจรซึ่งมีผู้เรียกว่า “วงจรแห่งวัฒนธรรม” (Circuit of Culture) โดยได้อธิบายได้ว่า อัตลักษณ์ทั้งหลายมีกระบวนการถูกผลิต (Produced) ให้เกิดขึ้น สามารถถูกบริโภค (Consumed) และถูกควบคุมจัดการ (Regulated) อยู่ในวัฒนธรรมเหล่านั้น และทั้งนี้ยังมีการสร้างความหมายต่างๆ (Creating Meanings) ผ่านทางระบบต่างๆ ของการสร้างภาพตัวแทน (Symbolic Systems of Representation) ที่เกี่ยวกับตำแหน่งต่างๆ ทางอัตลักษณ์อันหลากหลายที่เราเลือกใช้ หรือนำเอามาสร้างเป็นอัตลักษณ์ของเรา

จากความหมายข้างต้น สรุปได้ว่า อัตลักษณ์ท้องถิ่น หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์ถูกสร้างขึ้นจากกระบวนการทางสังคมและมีลักษณะเป็นพลวัตอยู่ตลอดเวลา เป็นความสำนึก ความคิดเห็น ความรู้สึกทั้งที่คนในสังคมมีต่อท้องถิ่น และมีลักษณะเด่นเฉพาะตัว โดยมีขั้นตอนในการการสร้างและสืบทอดต่อกันมา โดยอัตลักษณ์เป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล อัตลักษณ์เป็นเรื่องของการสร้างจากบริบทเชิงพื้นที่และเวลา รวมถึงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์เป็นเรื่องของการให้ค่านิยมและตีความ มีความหมายเชิงคุณค่า ซึ่งคุณค่าเหล่านั้นไม่

จำเป็นต้องได้รับความเป็นสากล แต่ความหลากหลายทางวัฒนธรรมหรือการสร้างตัวตนจากวัฒนธรรมย่อยก็ได้ทำให้เกิดการยอมรับซึ่งพหุลักษณะทางสังคม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

“การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” กำหนดขึ้นมาอย่างชัดเจนในการประชุมสภาการโบราณสถานระหว่างประเทศ (ICOMOS) ที่เมืองออกซ์ฟอร์ด ใน พ.ศ. 2512 หรือ ค.ศ. 1969 (Koster, 1996: 231) ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา นักวิชาการได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้อย่างหลากหลาย อย่างไรก็ตามความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต่างๆ ล้วนมีจุดมุ่งเน้นในทำนองเดียวกันคือ “เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวได้รับแรงคล้อยหรือสิ่งกระตุ้นให้เดินทางไปยังจุดหมายปลายทางเพื่อสังเกต เรียนรู้ มีประสบการณ์ร่วม และตระหนักคุณค่าวัฒนธรรมของชุมชนในจุดหมายปลายทางนั้น ซึ่งครอบคลุมถึงงานสร้างสรรค์ขนบธรรมเนียม ประเพณี และกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนจุดหมายปลายทาง ทั้งนี้นักท่องเที่ยวและคนในชุมชนต้องเคารพ เรียนรู้ และเข้าใจวัฒนธรรมของกันและกันเพื่อให้เกิดมิตรภาพ และสันติภาพระหว่างชุมชนอย่างยั่งยืน”

Phayom Thammabut (2005: 1) ได้ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวซึ่งให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวและสถานที่ที่เป็นจุดหมายปลายทางของการเดินทางท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวจะสนใจวิถีชีวิตมรดกวัฒนธรรม ศิลปะ อุตสาหกรรม และกิจกรรมนันทนาการของชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยวจะเยี่ยมชมและศึกษาแหล่งประวัติศาสตร์ ศิลปะ มหกรรมและงานแสดงสินค้า หัตถกรรม พิพิธภัณฑ์ทุกประเภท ศิลปะการแสดงและทัศนศิลป์ ตลอดจนแหล่งมรดกต่างๆ

Ranee Asichaikul (2003: 83) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมว่า หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อชมหรือสัมผัสศิลปวัฒนธรรมแขนงต่างๆ ได้แก่ สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม ภาษาและวรรณกรรม หัตถกรรม นาฏศิลป์และดนตรี รวมทั้งงานเทศกาลงานประเพณี

Rasika Ankoon (2006: 80) ได้ให้คำจำกัดความว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต และความงามศิลปวัฒนธรรมไทยที่มีความวิจิตรอลังการที่แตกต่างจากชาติอื่น เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่กำลังได้รับความนิยมในหมู่นักท่องเที่ยว

Boonlert Jittangwattana (2005) กล่าวว่า แนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมก็เหมือนแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยได้รับการตอบสนองเป็นอย่างดีทั้งภาครัฐและเอกชนในการตระหนักถึงการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม จึงก่อให้เกิดกระแสเรียกร้องหลัก 3 ประการ ดังต่อไปนี้ 1) กระแสความต้องการของชาวโลกให้เกิดจิตสำนึกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวเป็นกระแสความต้องการของประชาชนทั่วโลกให้เกิดการสร้างจิตสำนึกในแง่การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมระดับท้องถิ่นจนถึงขอบข่ายกว้างขวางไปทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอนุรักษ์ระบบนิเวศเพื่อคงความหลากหลายทางชีวภาพไว้ 2) กระแสความ

ต้องการของนักท่องเที่ยวให้เกิดการเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยว เป็นกระแสดความต้องการที่มีมากขึ้นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ต้องการได้รับความรู้ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวมากกว่าความสนุกเพลิดเพลินเพียงอย่างเดียว เพื่อสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ 3) กระแสดความต้องการของชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นกระแสดความต้องการของชุมชนท้องถิ่นที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อเป็นหลักประกันให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง และชุมชนท้องถิ่นยอมรับในผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่จะได้รับเพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ที่เหมาะสม

ทุนทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สามารถเพิ่มขึ้นและต่อยอดได้แต่ในขณะเดียวกันนั้นก็สามารถลดและหดหายลงได้เช่นเดียวกัน ทุนทางวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่สามารถนำมาต่อยอดให้กับทุนด้านอื่น ๆ ได้ เช่น ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนเชิงสัญลักษณ์ ทุนแต่ละทุนจะเกี่ยวพันกันและกันและไม่มีทางแยกจากกันได้ โดย ผู้เสนอแนวคิดทุนทางวัฒนธรรมคนแรกๆ คือ ปีแอร์ บูร์ดิเอ (Rungnapha Yanyongkasemsuk, 2014: 29-44) โดยทุนทางวัฒนธรรมสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท (Throsby, 2001) 1) ทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถจับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) คือองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมที่สามารถจับต้องได้ เช่น ปราสาทหิน วัด เจดีย์ สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ 2) ทุนทางวัฒนธรรมที่ไม่สามารถจับต้องได้ (Intangible Cultural Heritage) คือองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมที่ไม่สามารถจับต้องได้ เช่น โขนละคร การนวดแผนไทย อาหาร วิถีชีวิต จารีต ประเพณี ความเชื่อ โดยการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้นสามารถจำแนกประเภทของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้ 5 ประเภท 1) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเพณี 2) การท่องเที่ยววิถีเชิงชนบท 3) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ 4) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม 5) การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Siriporn Thawornwisit and Seri Wongmontha. (2021: 208 - 314)

กล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ รูปแบบการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้ หรือได้รับประสบการณ์กับวัฒนธรรมในวิธีต่าง ๆ มุ่งเน้นการเรียนรู้วิถี ชีวิตของชุมชน ศึกษาองค์ความรู้ ภูมิปัญญาพื้นบ้าน วิธีการใช้ชีวิต วัฒนธรรมชุมชน ภาษา อาหาร ศาสนาความเชื่อ หรือธรรมเนียมปฏิบัติของชุมชนนั้นๆ โดยการบริหารจัดการต้นทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง และควบคู่กับการสืบทอดวัฒนธรรม รวมถึงประเพณีวิถีชีวิตของท้องถิ่นตนเองให้คงอยู่สืบไป

ชุมชนมอญบ้านหนองตู๋-บ้านบ่อควา ตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

“มอญ” เป็นชาติพันธุ์หนึ่งที่มีความเจริญรุ่งเรืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เดิมตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณประเทศอินเดียตอนใต้ และอพยพมายังภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กระจายกระจายอยู่ในบริเวณประเทศไทยและพม่า (Thida Saraya, 1995: 132) มีการนับถือพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท ปัจจุบัน “มอญ” หรือ “เม็ง” ได้กระจายอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศไทย เขมร เวียดนาม และลาวโดยมีการอพยพจากเมืองมอญ 3 แห่ง คือ สะเทิม หงสาวดี และมะละมะในพม่าตอนใต้ในปัจจุบัน ซึ่งสาเหตุการอพยพย้ายถิ่นฐานนั้น

มีสาเหตุใหญ่ 3 ประการ คือ ถูกกวาดต้อนเป็นเชลยสงคราม ถูกพม่าเกณฑ์ไปทำสงคราม และถูกกดขี่ข่มเหงจากการตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า คนมอญส่วนใหญ่จึงอพยพเข้ามาในประเทศไทยเนื่องจากพื้นที่ของมอญและไทยมีอาณาเขตติดต่อกัน สภาพอากาศ การประกอบอาชีพ ตลอดจนประเพณีวัฒนธรรมมีความคล้ายคลึงกัน (Ong Bunjoon, 2016: 25)

ในปัจจุบันกลุ่มชาวมอญที่อาศัยอยู่ในจังหวัดลำพูนถือได้ว่าเป็นกลุ่มสุดท้ายที่ยังคงหลงเหลืออยู่ โดยตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณบ้านหนองคู ตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ซึ่งอพยพมาจากเมืองมอญในประเทศไทยพม่า และภาคกลางของประเทศไทย ราว 300 ปีที่ผ่านมา (His Royal Highness Prince Damrong Rajanupab, 1927: 2) ชาวมอญบ้านหนองคูมีการปรับตัวทางสังคมและวัฒนธรรมให้เข้ากับวิถีชีวิตกับคนกลุ่มอื่นในพื้นที่ทำให้วัฒนธรรมบางอย่างมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของสังคม แต่ก็คงรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของตนไว้เช่นกัน

ชุมชนมอญบ้านหนองคู เป็นชุมชนมอญอีกแห่งหนึ่งที่ยังคงรักษาวัฒนธรรมประเพณี รวมถึงสำเนียงเสียงภาษามอญ สันนิษฐานว่ากลุ่มคนมอญที่เข้ามาอยู่ในทศวรรษที่ 16 ปัจจุบันยังปรากฏหลักฐานทาง โบราณคดีที่วัดเกาะกลาง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ซึ่งน่าจะเป็นคนมอญกลุ่มสุดท้ายที่ยังคงหลงเหลืออยู่ หากย้อนกลับไปในอดีต กล่าวได้ว่า มอญ คือบรรพบุรุษกลุ่มแรกที่เคยครอบครองผืนแผ่นดินไทยมาก่อน เช่นในพุทธศตวรรษที่ 8 หรือราว 1,800 ปีมาแล้วมีหลักฐานยืนยันว่า อาณาจักรมอญแห่งแรกสุดมีศูนย์กลางอยู่แถบนครปฐม ราชบุรี สุพรรณบุรี ซึ่งเรียกรวมกันว่า “อาณาจักรทวารวดี” (Dvaravati) นอกจากนั้นยังมีหลักฐานเอกสารยืนยันอีกว่า บรรพชนของชนมอญน่าจะมาจากเมืองตะเลงกนา (Telinggana) ซึ่งอยู่ในแถบอินเดียตอนใต้ ก่อนจะอพยพย้ายมาอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำอิรวดีที่เมืองหงสาวดีแล้วตั้งเป็นอาณาจักรขึ้นเรียกว่า “อาณาจักรพยู” ตอนหลังถูกพม่าเข้ารุกรานและได้อพยพหนีเข้ามาอยู่ในสยาม โดยเข้ามาตั้งรกรากครั้งแรกที่บริเวณจังหวัดนครปฐม ต่อมาได้กระจายออกไปตามที่ต่าง ๆ ในประเทศ นอกจากนี้ยังมีการขุดพบหลักฐานที่จังหวัดนครปฐม พบเหรียญเงินปรากฏอักษรมอญไว้ว่า “เย ธมมา ศรีทวารวดี” ซึ่งก็ไปสอดคล้องกับชื่อของเมืองทวารวดี ทำให้ทราบว่ากลุ่มคนมอญเคยมีความเจริญรุ่งเรืองมาก่อนในสมัยทวารวดี เมื่อก่อนศตวรรษที่ 15 สำหรับมอญบ้านหนองคู จะเรียกตัวเองว่า “พวกเม็งบ้านหนองคู” ตั้งบ้านเรือนอยู่สองฝั่งแม่น้ำปิง ฝั่งตะวันออกเป็นมอญบ้านหนองคูและบ่อควา ส่วนฝั่งตะวันตกเป็นมอญบ้านต้นโชค อ.สันป่าตอง มีแม่น้ำปิงเป็นสายใยยึดโยงความสัมพันธ์รวมคนมอญทั้งสองฝั่ง เอกลักษณ์ของชาวมอญบ้านหนองคูที่ยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันก็คือ การแต่งกายและภาษา คนมอญ นิยมเรียกตนเองว่า “เม็ง” การแต่งกาย คือ ผู้ชายจะใส่โสร่ง มีผ้าขาวม้าคาดบ่า สวมเสื้อคอมน ผู้หญิงจะใส่ชุดลูกไม้สีชมพู หากแต่ปัจจุบันการแต่งกายจะเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แต่ที่ขาดไม่ได้เลยคือ ใส่โสร่ง และผ้าสไบ การแต่งกายแบบมอญจะมีในโอกาสพิเศษเท่านั้น ส่วนภาษาของชาวมอญก็ยังคงมีการสื่อสาร โดยเฉพาะผู้เฒ่าผู้แก่ ทว่าปัจจุบันเด็กรุ่นใหม่ได้ให้ความสนใจในการพูดและเขียนภาษามอญมากขึ้น (Chakkraphong Khambunruang, 2019)

ชุมชนบ้านหนองคู-บ้านบ่อควา ยังคงพยายามที่จะอนุรักษ์ และสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ ของมอญไว้ให้มากที่สุด ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านั้น ในปัจจุบันอาจจะถูกลดความสำคัญลงไปบ้าง ทั้งนี้ก็เนื่องจากพลวัตรการเปลี่ยนแปลงในสังคมเป็นเหตุ ความเป็นมอญสิ่งแรกที่เดินทางมาถึงในชุมชน นั่นก็คือ วัด กล่าวคือ วัดในชุมชนบ้านหนองคู-บ้านบ่อควา มีอยู่ 2 วัดด้วยกัน คือ วัดหนองคู ตั้งใกล้ริมฝั่งน้ำปิง และวัดเกาะกลาง อยู่ในพื้นที่บ้านบ่อควา และสัญลักษณ์ที่สำคัญของวัดมอญ ก็คือ การมีเสาหงส์หน้าวิหาร เพราะชาวเม็งโดยทั่วไปเชื่อกันว่า หงส์ คือสัญลักษณ์ของพวกตน ทั้งวัดหนองคู และวัดเกาะกลาง ถือได้ว่าเป็นศูนย์รวมทั้งจิตใจ และกิจกรรมประเพณีต่างๆ ของมอญไว้ทั้งสิ้น

นอกจากวัดจะเป็นสัญลักษณ์ภาพรวมที่บ่งบอกถึงความเป็นมอญได้ในจุดหนึ่งแล้ว วัฒนธรรมประเพณียังเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่จะเป็นตัวอธิบายความเป็นมอญได้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้ประเพณีมอญที่ชาวมอญบ้านหนองคู-บ้านบ่อควา ยังคงพยายามปฏิบัติ เพื่อต้องการอนุรักษ์ไว้ คือ 1) การบวงสรวงเจ้าแม่จามเทวี ในพิธีการบวงสรวงเจ้าแม่จามเทวีนั่น ชาวมอญในพื้นที่กล่าวว่าจะมีการบวงสรวงภายในเดือน 4 ของมอญ หรือเดือนกุมภาพันธ์ของไทย เป็นประจำทุกปี ในส่วนของวันบวงสรวงจะไม่เจาะจง เพราะแล้วแต่ความสะดวกของคนในชุมชนเป็นที่ตั้ง เหตุที่มีการบวงสรวงก็เนื่องจากการแสดงความเคารพต่อบรรพบุรุษของตน ทั้งนี้เพราะชาวบ้านเชื่อว่าพระนางจามเทวีเป็นบรรพบุรุษของชนมอญบ้านหนองคู-บ้านบ่อควา 2) ฟ้อนผีมอญของชาวมอญบ้านหนองคู-บ้านบ่อควา เป็นการฟ้อนเพื่อแก้บน เมื่อลูกหลานหรือคนในตระกูลเกิดอาการเจ็บป่วย รักษาอย่างไรก็ไม่หาย จึงไปหาคนทรงให้ช่วยดูสาเหตุของการเจ็บป่วย และเมื่อได้รู้ที่เกิดจากการผัดผี ไม่ใส่ใจ หรือละเลยต่อวิญญาณ “ผีปู่ย่า” หรือ “ผีบรรพบุรุษ” ผู้ที่เจ็บป่วย หรือคนในตระกูลก็จะมีการบนบานและขอขมาต่อผีบรรพบุรุษ โดยขอให้หายจากการเจ็บป่วย และหากอาการดีขึ้นก็จะจัดฟ้อนผีมอญถวาย โดยจะไม่มีกำหนดว่าหลังจากที่อาการดีขึ้นแล้ววันจึงจะทำ แต่จะนิยมทำกันในระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนกรกฎาคมก่อนเทศกาลเข้าพรรษา ห้ามทำในวันพระ วันพุธ และวันอัปมงคล ตามปฏิทิน อย่างไรก็ตามหากในปีใดที่ตระกูลผีจะต้องจัดงานใหญ่ อื่นๆ อาทิ งานแต่งงาน งานศพ ก็จะไม่มีการจัดฟ้อนผีมอญในปีนั้น การจัดพิธีฟ้อนผีมอญในแต่ละครั้งจะมีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง ดังนั้นหากลูกหลานมีทุนทรัพย์ก็จะจัดให้มีพิธีฟ้อนทั้งวัน เรียกว่า “ฟ้อนเต็มผาม” หรือ “เหละมะหะนา” แต่หากมีเงินทุนน้อย ก็จะทำฟ้อนครึ่งวัน เรียกว่า “ฟ้อนครึ่งผาม” หรือ “เหละมะหะกุดหะนา” ผู้ดำเนินพิธีหรือโต่ง (โต่งในภาษากลาง) จะเป็นชายหรือหญิงก็ได้ แต่ในปัจจุบันผู้ที่สามารถทำพิธีได้ มีเพียงคนเดียวคือนางจันทร์เป็ง สมพันธ์ อายุ 64 ปี 3) ลอยหะมดหรือพิธีจ้องเกร็ง (ลอยกระทง) เป็นประเพณีที่ทำกันในเดือน 1 ของมอญ หรือเดือนพฤศจิกายนของไทย ในภาษามอญ จ้องเกร็ง แปลว่า การบูชาเรือสำเภา ส่วนลอยหะมด คือ การลอยไฟ ซึ่งในปัจจุบันการลอยหะมดถูกเชื่อมโยงให้หมายความถึง การลอยเคราะห์เป็นสำคัญ การลอยหะมด ถือได้ว่าเป็นพิธีที่มีความหมายไม่เพียงแต่เฉพาะบุคคล หรือครอบครัวใดครอบครัวหนึ่งเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงชุมชนชาวมอญบ้านหนองคู-บ้านบ่อควาโดยรวมด้วย เพราะในพิธีดังกล่าว ชาวมอญบ้านหนองคู-บ้านบ่อควา จะช่วยกันทำสะพานหรือกระทงขนาดใหญ่ เพื่อไปลอยเคราะห์ร่วมกันบริเวณท่าน้ำปิง โดยลักษณะของ

สะเปะนั้น ภายในจะมีเสื้อผ้า ข้าวของเครื่องใช้ ข้าวตอกดอกไม้ ธูปเทียน ทั้งนี้ก่อนที่จะทำการลอยจะมีการสวด โดยมีพ่อหนานหรือปู่อาจารย์ (มักนายกวัด) เป็นผู้กล่าวนำ 4) ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง เป็นประเพณีของชาวมอญที่พบได้เฉพาะชาวมอญที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยเท่านั้น กำหนดจัดขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลานาน เป็นประเพณีที่มีรากฐานความเชื่อมาจากพระพุทธศาสนา โดยชาวมอญเชื่อว่าการตักบาตรน้ำผึ้งมีอานิสงส์มาก เพราะพระภิกษุสงฆ์ สามารถนำน้ำผึ้งไปใช้เป็นส่วนประกอบในการทำยารักษาโรค การตักบาตรน้ำผึ้ง จึงเปรียบเสมือนการถวายโอสถแก่พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งประเพณีตักบาตรน้ำผึ้งชุมชนมอญบ้านหนองดู่เป็นประเพณีที่ชาวมอญบ้านหนองดู่ให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะแสดงออกถึงอัตลักษณ์ ความสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชน และมีความแตกต่างจากประเพณีตักบาตรน้ำผึ้งชุมชนมอญอื่น ๆ คือ จะมีพิธีการต่าง ๆ ที่มีการผสมผสานกันระหว่างวัฒนธรรมมอญ และวัฒนธรรมของคนพื้นถิ่น โดยในการประกอบพิธีจะใช้ภาษามอญ พระสงฆ์จะออกมารับบิณฑบาต และใช้น้ำผึ้งแท้ในการตักบาตรเท่านั้น เนื่องจากบริเวณที่ตั้งของชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติเหมาะสำหรับการเลี้ยงผึ้งเป็นอย่างดี ในอดีตจึงมีการเลี้ยงผึ้งเกือบทุกหลังคาเรือน โดยผึ้งที่เลี้ยง เรียกว่า ผึ้งโพรง หรือภาษาถิ่นเรียกว่า “ผึ้งโก้น” แต่ชุมชนมอญอื่น ๆ นิยมตักบาตรน้ำผึ้งโดยตั้งภาชนะเรียงไว้สำหรับใส่ น้ำผึ้ง (Alisa Ramkomut, 2013: 66) และการประกอบพิธีกรรมที่มีขั้นตอนพิธีการคล้ายกับวัฒนธรรมของคนไทยภาคกลาง บางแห่งก็มีการประกอบพิธีเป็นภาษาไทยกลางแทนภาษามอญ และมีการปรับเปลี่ยนจากน้ำผึ้งเป็นน้ำตาล น้ำอ้อย ซึ่งมีราคาถูกสามารถหาได้ง่าย และมีรสหวานเช่นเดียวกัน (Sittisak Khamphu, 2020)

ในส่วนวัฒนธรรมเรื่องของอาหารนั้น ชาวมอญมีอาหารที่ขึ้นชื่อที่สำคัญ คือ ขนมจีน หรือขนมเส้น อาหารดังกล่าวนี้ได้บ่งบอกถึงความเป็นอยู่ของชาวมอญได้เป็นอย่างดี เพราะชาวมอญมักจะอาศัยใกล้แหล่งน้ำ เนื่องจากส่วนประกอบในการทำขนมจีนจะต้องใช้น้ำ ในอดีตแทบทุกบ้านจะมีการทำขนมเส้น ทั้งรับประทานเอง และไว้ขาย หากแต่ปัจจุบัน การทำขนมจีนเหลืออยู่น้อยรายมาก อาหารพื้นบ้านของชาวมอญบ้านหนองดู่บ้านบ่อควา ได้แก่ 1) แกงดอกส้าน 2) แกงมะตาด 3) แกงบอน 4) เจียวกะเพรา 5) ขนมจีนน้ำยาปลาแห้ง 6) ขนมจีนผัด 7) แกงมัน 8) แกงปลาบั้ง 9) แกงกระเจียบ 10) แกงซี่เหล็ก 11) แกงกล้วยดิบ และขนมพื้นบ้านมอญจำนวน ได้แก่ 1) ขนมเม็ดขนุน 2) ข้าวควบ 3) ขนมต้มหัวช้าง 4) ขนมลอดช่อง 5) ขนมกล้วย 6) ขนมปาด 7) ข้าวแช่

การแต่งกายของชาวมอญ ในงานประเพณีมักจะเห็นการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ที่นิยมหม่สไบทั้งชายและหญิง ชาวมอญยกย่อง “สไบ” เป็นของสูง นิยมใช้สไบในงานพิธีกรรมและประเพณีต่างๆ และใช้สไบแสดงอัตลักษณ์ร่วมของชาวมอญทั้งชายและหญิง โดยเฉพาะผู้หญิงมอญจะขาดสไบเสียมิได้โดยมีคำทำนายโบราณที่กล่าวถึงเหตุแห่งการล่มสลายของชาติมอญ 1 ใน 10 ประการ นั่นคือ “หญิงมอญจะละทิ้งสไบ” จึงสะท้อน ความสำคัญสไบต่อการมีอยู่ของชาติมอญมาแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน ซึ่งความสำคัญของสไบในวิถีชีวิตชาวมอญ กล่าวพอสังเขปได้ดังนี้ 1) ใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มประกอบในการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางพุทธ

ศาสนา คนมอญโดยทั่วไปเมื่อต้องเข้าวัดหรือประกอบพิธีกรรมทางศาสนาจำเป็นต้องมีการห่มผ้าสไบเฉียงติดตัวไปด้วยหรือใช้สไบสีขาว โดยสีขาวสื่อถึงความบริสุทธิ์สะอาด ความสว่าง ปัญญา และความสงบ 2) ใช้เป็นเครื่องประดับตกแต่งในงานประเพณี คนมอญเป็นกลุ่มวัฒนธรรมที่มีประเพณีพิธีกรรมมากมาย โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ซึ่งเป็นเทศกาลที่คนมอญให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก มีการทำบุญตักบาตร มีการแห่หงส์ธงตะขาบ ในทุกชุมชนมอญกิจกรรมอีกอย่างที่เป็นประเพณีปฏิบัติของกลุ่มคนมอญ คือ การจัดงานระลึกบรรพชนมอญ ตรงกับวันแรม 1 ค่ำ เดือน 3 แต่มักจะจัดขึ้นวันเสาร์-อาทิตย์ ในช่วงนั้น ซึ่งจะอยู่ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี ในการมาร่วมประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ คนมอญจะมีการแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีสดใส และสิ่งที่ขาดไม่ได้คือสไบ ในการคล้องผ้าสไบจะมีการคล้องแบบคล้องคอชายของผ้าทั้งสอง ห้อยมาด้านหน้า 3) ใช้เป็นสัญลักษณ์ในการประกอบพิธีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ ตามความเชื่อเรื่องผีมอญชาวมอญแต่ละบ้านจะมีห่อผ้าผีมอญวางไว้บนเรือน ตรงเสาเอก 1 ใบ ภายในบรรจุผ้าโสร่ง ผ้าขาวม้า ผ้าแดงผ้าขาวอย่างละผืน แหวนทองคำหัวพลอยแดง และหม้อดิน 1 ใบ ในหม้อใส่ข้าวเหนียว เงิน และข้าวตอกดอกไม้ เพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนวิญญาณ หรือผีของบรรพบุรุษที่คอยปกป้องดูแลลูกหลาน บางบ้านมีผ้าสไบเป็นส่วนหนึ่งของสมบัติผีรวมอยู่ด้วย 4) ใช้เป็นสัญลักษณ์แสดงอัตลักษณ์ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์มอญในปัจจุบัน กระแสการแสดงออกทางกลุ่มชาติพันธุ์มีมากขึ้น สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์เฉพาะของแต่ละชาติพันธุ์เป็นเรื่องสำคัญขึ้นมา กลุ่มชาติพันธุ์มอญได้มีการอนุรักษ์ สืบสาน และดำรงไว้ซึ่งประเพณี พิธีกรรม และศิลปวัฒนธรรมของชาวมอญมาโดยตลอด ทั้งนี้ลวดลายบนผ้าสไบมอญบ้านหนองคู่-บ้านบ่อควา มีหลากหลายลวดลาย อาทิ (1) ลายดอกพิกุล เป็นลายอัตลักษณ์ของผ้าทอประจำจังหวัดลำพูน และในวัดหนองคูมีต้นพิกุลขนาดใหญ่ที่มีอายุหลายสิบปีขึ้นอยู่ภายในวัด จึงใช้เป็นสัญลักษณ์บนผืนผ้าสไบมอญบ้านหนองคู่-บ้านบ่อควา (2) ลายดาวหรือลายดอกพิกุลแปดแฉก ปักไว้บนผืนผ้าจำนวน 5 แถวๆละ 6 ดอก ตกแต่งและใช้สีสันทึบสวยงามตามความต้องการ (3) ลายฐานพระ สื่อถึงความผูกพันของชาวมอญกับพุทธศาสนา จึงใช้ลวดลายบนฐานพระมาประยุกต์เป็นสัญลักษณ์ที่ปรากฏบนผืนสไบ (4) ลายสายน้ำ ด้วยบ้านหนองคู่-บ้านบ่อควา ถูกขนาบด้วยสายน้ำทั้งสองด้าน คือ แม่น้ำปิงและน้ำเหมืองสาธารณะที่ไหลผ่านด้านหลังวัด (5) ลายขอบพานหรือลายขอบโตก หรือเรียกอีกอย่างว่า "หยาดฮะหริ่มโตะ" หมายถึง ผ้าที่ริมหรือขอบได้แบบอย่างมาจากลายขอบของโตกหรือขอบพาน (6) ลายหงส์ คนมอญนับถือ "หงส์" ในฐานะสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ประจำชนชาติ เพราะนอกจาก ชื่อ "หงสาวดี" อดีตเมืองหลวงแห่งอาณาจักรมอญแล้วตำนานเมืองยังเกี่ยวพันกับ "หงส์" และองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า "หงส์" จึงเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ประจำชนชาติที่คนมอญให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก

ภาษาเป็นหนึ่งวัฒนธรรมที่บ่งบอกถึงภูมิอารยะและความเจริญในกลุ่มชนนั้นๆ มอญก็เช่นกัน พวกเขามีภาษาที่ใช้สื่อสารเป็นของตนเอง หากแต่การที่อยู่ใกล้คนยองและคนเมือง ซึ่งมีจำนวนที่มากกว่า ภาษามอญที่เคยมีเคยใช้กันมาจึงถูกลดความสำคัญลงและหายไปบ้าง สำหรับคนมอญบางกลุ่มในพื้นที่หนองคู่-บ่อควา จากการที่คนมอญลืมและลดความสำคัญของภาษาซึ่งเป็นเอกลักษณ์และวัฒนธรรมที่สำคัญ พ่อหนาน

บุญมี ศรีสถิตธรรม มีความต้องการที่จะให้ภาษามอญคงอยู่คู่กับชุมชนไปอีกนาน จึงได้ทำการแปลคำสวดจากภาษาไทยเป็นภาษามอญถวายพระที่วัด เพื่อใช้ในการสวดมนต์ และจากการที่เข้าร่วมกิจกรรมในวันพระที่วัด ทำให้เห็นถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาวมอญในเรื่องการสวดมนต์ภาษามอญ นอกจากนี้พ่อหนานบุญมี ยังได้ทำการสอนภาษามอญให้กับเยาวชนในชุมชนหนองคู-บ่อควาอีกด้วย เพื่อที่เยาวชนเหล่านั้นจะได้รู้จักภาษาของพวกเขาเอง และเป็นการอนุรักษ์ภาษาซึ่งเป็นวัฒนธรรมมอญให้มีอยู่สืบไป (Lamphun Provincial Cultural Office, 2023)

บทสรุป

ประเทศไทยกล่าวได้ว่าเป็นประเทศที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างมาก จากทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมากมายและหลากหลายไม่ว่าจะเป็น ชาติพันธุ์ ธรรมชาติ ประเพณี วัฒนธรรม กล่าวได้ว่า สิ่งน่าสนใจและดึงดูดใจนั้นมีหลายประเภท ทั้งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งในแต่ละภูมิภาคก็มีการดำรงชีวิตที่แตกต่างกันไป อีกทั้งมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่แตกต่างกัน โดยวัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตคนไทยในท้องถิ่นต่าง ๆ จะมีศิลปวัฒนธรรมที่บ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ได้มีการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมสืบเนื่องมาเป็นเวลานาน

สังคมในปัจจุบันมีความตระหนักถึงความสำคัญของศิลปะ วัฒนธรรมเทศกาล รวมถึงมรดกทางวัฒนธรรมพื้นบ้านมากขึ้น ท่ามกลางของกระแสโลกาภิวัตน์พร้อมกับกระแสระบบทุนนิยม ที่วัฒนธรรมอันหลากหลายกำลังถูกหล่อหลอมให้เป็นหนึ่งเดียว ทำให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทยเติบโตมากขึ้น รัฐจึงได้เริ่มเข้ามาส่งเสริมการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างจริงจัง ส่วนหนึ่งก็เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวขณะเดียวกันก็เพื่อรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นต่างๆไว้ แนวคิดอัตลักษณ์ท้องถิ่นถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นแนวทางการส่งเสริมนโยบายจากภาครัฐ ภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เป็นพลวัตซึ่งจะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น เนื่องจากมีความเข้าใจความเป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นของตนเองมากที่สุด อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมถูกพูดถึงมากขึ้นในฐานะเป็นเครื่องมือในการสร้างรายได้ให้กับชุมชนและประเทศผ่านการท่องเที่ยวที่นำเสนอความทรงจำทางประวัติศาสตร์ โดยบทบาทสำคัญในการท่องเที่ยวเป็นการรักษามรดกทางวัฒนธรรมเอาไว้ ทั้งนี้การตื่นตัวของวัฒนธรรมประกอบกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมของในแต่ละพื้นที่เป็นจุดกำเนิดของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นอกจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะสมารถนำรายได้เข้าสู่ประเทศ และนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจทั้งระดับประเทศและระดับภูมิภาคแล้ว การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสืบทอดวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป

ชุมชนมอญกลุ่มสุดท้ายที่หลงเหลือในจังหวัดลำพูน มีการอพยพขึ้นมาจากภาคกลางของไทยประมาณ 300 ปีเศษ โดยอาศัยอยู่บริเวณหมู่บ้านหนองคู และบ้านบ่อควา ตำบลบ้านเรื่อน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน มีการปรับตัวทางสังคมและวัฒนธรรมให้เข้ากับวิถีชีวิตกับคนพื้นถิ่นทำให้วัฒนธรรมบางอย่างมีการเปลี่ยนแปลง

ไปตามสภาพของสังคม ขณะเดียวกันก็ยังคงมีการปฏิบัติตามวิถีวัฒนธรรมมอญเช่น การแต่งกาย อาหาร ดนตรี ภาษา การสวดมนต์ ประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ เอกลักษณ์ของชาติพันธุ์มอญอย่างชัดเจน ในปัจจุบันได้รับผลกระทบจากการการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรม ตลอดจนความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีส่งผลให้ผู้สืบทอดมีจำนวนลดลง และมีโอกาสจะสูญหายในที่สุด

ชุมชนมอญหนองคู-บ่อควา ควรมีการบริการจัดการชุมชน ในการส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดความรู้ ความเข้าใจ และเห็นคุณค่าความสำคัญของวัฒนธรรมมอญอันเป็นรากเหง้าของตน รวมถึงการทำความเข้าใจ คุณค่าความสำคัญของทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชนมอญหนองคู-บ่อควา ซึ่งมีความจำเป็นที่จะต้องเร่ง ดำเนินจัดการอนุรักษ์และสืบสานอย่างถูกวิธี และเพื่อให้การดำเนินการจัดการเป็นไปตามขั้นตอนอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ต้องเน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานมากที่สุด เพราะชุมชนเป็นเจ้าของวัฒนธรรม เป็นผู้มีส่วนได้เสียในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชน และเป็นตัวแปรสำคัญในการกำหนดความยั่งยืน ของการดำเนินกิจกรรม และการรักษาอัตลักษณ์ท้องถิ่นในชุมชนอีกด้วย

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวในชุมชนมอญหนองคู-บ่อควา ถูกนำเสนอผ่านรูปแบบอัตลักษณ์ที่แสดงออกทางวัฒนธรรม และมีการอนุรักษ์โดยผู้นำชุมชนรวมถึงปราชญ์ชุมชนที่มองเห็นคุณค่าทาง วัฒนธรรมดังกล่าว รวมถึงการสร้างภาพลักษณ์เชิงการท่องเที่ยวทั้งในแง่วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่ ผสมผสานกันอย่างลงตัว และที่สำคัญเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนมีความเข้าใจในชาติพันธุ์ ความเชื่อ และใช้ชีวิตบนรากฐานของวัฒนธรรมตนเองเป็นหลัก มีความเข้มแข็งของชุมชน สร้างการท่องเที่ยวที่มั่นคงและ ยั่งยืน แต่ทั้งนี้หัวใจสำคัญของการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนมอญหนองคู-บ่อควาให้มี การเติบโตอย่างยั่งยืน คือการรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม และการส่งเสริมพัฒนาการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งจะสำเร็จลุล่วงไปได้จะต้องอาศัยความร่วมมือกันจากทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรอิสระ และชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- Alisa Ramkomut. (2013). *The way of life of the Mon people on Koh Kret. Ancient kilns: comparison between the turtle-backed kilns on Koh Kret and the Thuriang kilns at Si Satchanalai*. Bangkok: Fine Arts Department.
- Apinya Fuengfuengsakul. (2003). *Identity: A review of theories and conceptual frameworks*. Bangkok: National Research Council of Thailand.
- Berger, P., & Luckmann, T. (1967). *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. Garden City, NY: Doubleday.

- Boonlert Jittangwattana. (2005). *Sustainable tourism development*. Bangkok: Tourism Academic Center of Thailand.
- Chakkrachong Khambunruang. (2019). *Traces of the "Mon" civilization, the last group in Lamphun*. Source: <https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/1122292>. [9 September 2023].
- Chinoros Thinwilaisakul. (2011). *Folk media and the creation of identity of the Salaya community*. Bangkok: Suan Sunandha Rajabhat University.
- Chonthicha Malahom. (2012). Community identity, foundation for education. *Journal of Education, Maha Sarakham Rajabhat University*, 9(1),41.
- Hall, S., & du Gay, P. (1996). *Questions of Cultural Identity*. London: Sage Publications.
- His Royal Highness Prince Damrong Rajanupab. (1927). *Explains the distance down the Phing River from Chiang Mai to Pak Nam Pho*. Bangkok: Sophonpipatthanakorn.
- Intira Pongnak. (2014). *The community identity of the ancient town of U-Thong, Suphanburi Province*. Degree of Master of Arts Program in Cultural Management Graduate School, Chulalongkorn University.
- Jaturong Dachawong, Samnao Muenjaem, Chakparun Wichaakkharawit. (2023). The results of the development of learning resource management for Mon community at Ban Nong Du School Pa Sang District, Lamphun Province. *Journal of Educational Administration and Leadership Sakon Nakhon Rajabhat University*. 11(43),84-94
- Koster, Emlyn H. 1996. Science Culture and Cultural Tourism. In Mike Robinson, Nigel Evans and Paul Callaghan, eds. *Tourism and Cultural Change: Tourism and Culture towards the 21st Century*, pp. 227–238. Sunderland: The Center for Travel and Tourism and Business Education.
- Lamphun Provincial Cultural Office. (2023). *Sabai Mon, Mon people of Ban Nong Du*. Source: <https://www2.m-culture.go.th/lamphun/main.php?filename=index> [9 September 2023].
- Littlejohn, S. and Foss, K. (2008). *Theories of Human Communication*. 9th ed. CA : Thomson Wadsworth.
- Office of the Secretary of the National Strategy Committee. (2018). *National Strategic Plan. 2018-2037*. Royal Gazette announcement version. 1st printing.

- Ong Bunjoon. (2016). *“BAN THUNG-KHEN”: The Contemporary Mon Ethnic Community of Suphanburi*. Degree of Doctor of Philosophy in Integrated Science Integrated Science. College of Interdisciplinary Studies.Thammasat University.
- Phayom Thammabutr. (2005). *Documents for teaching and learning about principles of tourism*.Eco-friendly Bangkok: Environmental Conservation Tourism Development Institute.Srinakharinwirot University
- Prasit Leepreecha. (2004). *The creation and inheritance of the identity of the Hmong ethnic group in identity discourse*. Bangkok: O.S. Printing House.
- Ranee Asichaikul. (2003). *Cultural tourism in teaching materials for professional experience courses*. Tourism management. Bangkok: Sukhothai Thammathirat Open University.
- Rasika Ankoon. (2006). Developing the potential of arts, culture and local wisdom tourism. *Research journal Sukhothai Thammathirat Open University*. 19(1) : 79-88
- Rungnapha Yanyongkasemsuk. (2014). Pierre Bourdieu's concept of class and capital. *Journal of Economics Eastern Politics*, 2(1), 29–44.
- Sirinath Pinthongphan. (2003). *Perception and communication in expressing southern identity of Southern students in Bangkok*. Master of Communication Arts Thesis, Chulalongkorn University
- Siriporn Thawornwisit and Seri Wongmontha. (2021). Approaches to the Promotion of Cultural Tourism in Nan Province. *Journal of the Association of Researchers*, 26(1), (298–314).
- Sitthisak Khamphu. (2020). Conservation and Continuation of Nongdoo Mon Community’s Honey Offering Tradition to the Monks, Ban Reun Sub District, Pasang District, Lamphun province. *Ratchathani Academic National Research Conference and Presentation 5th “Research to Make A CHANGE”*. Ratchathani University 29 May 2020 (641-650).
- Thida Saraya. (1995). *(Sri) Dvaravati: Early history of Siam*. Bangkok: Djan Suthakarn Print.
- Throsby, C.D. (2001). *Economics and culture*. Cambridge: Cambridge University Press
- Veeraporn Rodtadsana. (2014). *Cultural Tourism Management of Thai Phuan Group: A Case Study of Kaohong Market, Bangplama, Suphanburi Province*. Degree of Master of Arts Department of Tourism Management. Faculty of Tourism and Hospitality, Dhurakij Pundit University.

Wetchawong, D. (2011). The Presentation of the Yuan Ethnic Identity in the Context of Tourism Vai Local Museum and Riverside Market: A Case Study of Yuan Community, Tontan, Sao Hai District, Saraburi Province. *Academic Services Journal Prince of Songkla University*. 22(3), 130-147

